

Edebi Eleştiri Dergisi

(Journal of Literary Criticism)

ISSN: 2602-4616

Cilt III, Sayı III, Aralık 2019

Eleştiri Kuramları Özel Sayısı

YÜKLENME TARİHİ: 12.11.2019 KABUL TARİHİ: 12.12.2019 YAYIN TARİHİ: 31.12.2019

Künye: Korkmaz, Ferhat (2019). "Feminist Edebiyat Eleştiri Kuramları Açısından Nezihe Meriç'in Korsan Çıkmazi Romanı Üzerine Bir Değerlendirme", *Edebi Eleştiri Dergisi*, Eleştiri Kuramları Özel Sayısı, c. 3/3, s.221-233 DOI: 10.31465/eeder.645806

Doç. Dr. Ferhat KORKMAZ
Batman Üniversitesi, Fen Edebiyat
Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı
Bölümü korkmaz1871@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0305-6942

FEMİNİST EDEBİYAT VE ELEŞTİRİ KURAMLARI AÇISINDAN NEZİHE MERİÇ'İN KORSAN ÇIKMAZI ROMANI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT OF NEZİHE
MERİÇ'S KORSAN ÇIKMAZI
NOVEL IN TERMS OF FEMINIST
LITERARY AND CRITICAL
THEORIES

ÖZ

Feminizm, politik, kültürel veya ekonomik bakımlardan toplumda cinsler arasında ayrımı reddeden ve kadın haklarının yasal yollarla korunmasını sağlamayı amaçlayan hareketlerin tümünü ifade eder. Kadınları, ataerkil kültürün yarattığı yıkıcı zihinsel bağımlılıktan kurtarma amacını taşıyan feminist kuramlar, edebiyat eleştirisinde, erkeklere ait metinlerdeki egemen görüşleri ortaya koyma, kadınlara ait metinler üzerinde de kadın imgesini saptama ve bu imgeye ataerkil normların sızıp sızmadığını tespit etme ilkelerini temel alır. Feminist edebî eleştirinin temel amacı, feminist bir gündem oluşturup bu doğrultuda bir estetik yaratmaktır. Türk romanı ve öyküsü, İkinci Dünya Savaşı sonrası edebiyat ortamının ivme kazandırmasıyla yeni bir anlatım düzenini benimsemiş, özgürlük, insan ve kadın hakları, çoğulculuk gibi çağdaş dünya edebiyatındaki temalar, Türk roman ve öyküsünde konu olarak işlenmeye başlamıştır. Nezihe Meriç'in 1961 yılında yayımladığı ve 1962 yılında sayesinde TDK roman ödülünü kazandığı Korsan Çıkmazi romanı, kadın sanatçıya ait bir edebî metin olmakla birlikte kadının yetişmesi, toplumsal varlığı ve edebî söylem inşa etmesi bağlamında öncü eserlerden sayılmaktadır. Çalışmamızda, Korsan Çıkmazi, Türk ve dünya sanat ve edebiyat hayatında önemli dönüşümlerin yaşandığı 1960'lı yılların sosyal, kültürel, ve politik ortamını arka fonda cinsel politika bağlamında aktaran öncü eserlerden olmasından ötürü seçildi. Bu nedenle çalışmamızda, Korsan Çıkmazi romanı, feminist edebiyat eleştirisi kuramları göz önünde tutularak feminist söylemler bakımından analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Feminist Edebiyat Eleştirisi, Roman, Nezihe Meriç, Korsan Çıkmazi.

ABSTRACT

Feminism refers to all movements in society that refuse to be discriminated between sexes politically, culturally or economically and struggle to ensure the legal protection of these rights. Feminist theories aiming to free women from the destructive mental dependence created by patriarchal culture are based on the principles of revealing the dominant views in the texts of men and determining the female image on the texts of women in literary criticism. The main purpose of feminist literary criticism is to form a feminist agenda and create an aesthetic in this direction. The Turkish novel and story adopted a new style of expression in the 1950s with the acceleration of the post-war literary atmosphere. The themes of contemporary world literature such as freedom, human and women's rights and pluralism became the subject of Turkish literature. The novel Korsan Çıkmazi, published by Nezihe Meriç in 1961 and won the state-run TDK novel award in 1962, is considered as one of the leading works in the context of women's upbringing, social existence and literary discourse. During this period, important transformations took place in Turkish and world art and literature. The novel Korsan Çıkmazi was chosen for being one of the leading works that conveyed its social, cultural and political period in the context of patriarchal discourse and sexual politics. For this reason, in our study, the discourse analyzes that all the theories of feminist literary criticism attracted attention were made considering the theories mentioned above.

Keywords: Feminist Literary Criticism, Novel, Nezihe Meriç's Korsan Çıkmazi.

1.Giriş

Feminizm, politik, kültürel veya ekonomik bakımlardan cinsler arasında yapılan ayrıma karşı olan hareketlerin tümünü kapsar. Feminizmin ilk ortaya çıkışı 18. yüzyıla kadar dayansa da teorinin yaygınlaşıp kabul görmesi 1960'lı yıllardadır (Moran, 2005, s.249). Feminist edebiyat eleştirisi, Virginia Woolf'un edebî eserleri okumanın ikili bir bakış açısı gerektirdiği yönündeki saptamasıyla kuramsallaşır. Woolf'a göre, kadının toplumsal gerçekliği gibi ortaya koyduğu edebî ürün de cinsiyetlendirilmiş olup edebiyattaki kadın betimlemeleri kadının gerçek doğasını yansıtmamaktadır. Woolf, eleştirmenlerin cinsiyetlendirilmiş edebî eleştirinin önyargılı belirlemelerine teslim olduğunu; bu husustaki değer ölçütlerinin ise kaçınılmaz olarak yaşamdan yazına aktarıldığını ifade etmektedir: "Eleştirmen bu önemli bir kitap diye düşünür, çünkü savaşı ele almaktadır. Bu önemsiz bir kitap, çünkü oturma odasındaki kadınların duygularını ele alıyor." (Woolf, 2012, s.82). Böylelikle Woolf, kadının kalemi eline alır almaz ilk fark edeceği şeyin kendine/kadına ait bir dilin bulunmayışını görerek ve erkekten yana olan kurulu düzene karşı koyarak ataerkil yapının geleneksel dil sistemi ve sembolik düzenini bozabileceğini ortaya koymuştur (Humm, 2002, s.19). Kadınları, ataerkil kültürün yarattığı yıkıcı zihinsel bağımlılıktan kurtarma amacını taşıyan feminist kuramlar, edebiyat eleştirisinde, erkeklere ait metinlerdeki egemen görüşleri ortaya koymayı ve kadınlara ait metinler üzerinde de kadın imgesini saptamayı esas alır (Humm, 2002, s.21).

Feminist edebiyat kuramlarının yerleşmesinde önemli bir katkısı bulunan Kate Millet'tin *Sexual Politics*'te öne sürdüğü ve feminist edebiyat eleştirisinin kabul gören temel üç varsayımı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, cinsiyet yoluyla dil kurulması; ikincisi cinsiyet bağlantılı yazı stratejilerinin var olması; üçüncüsü ise edebiyat eleştirisi geleneğinin kadınları görmezden gelen eril normlar kullanmasıdır (Millet, 1987; Humm, 2002, s.21-22; 76). Geleneksel edebiyat eleştirisinin temel korkusunun kadın yazarların anarşist tutumu olduğunu ifade eden Humm (2002) ise yorum ve okur odaklı kuramların feminist edebî eleştiriye katkı sunduğunu belirtir.

1980'lerden günümüzde feminist edebiyat eleştirisi hususundaki yoğun araştırmalar, kuramın "tek bir kadın geleneğinin biçimlenmesi içerisinde" (Humm, 2002, s.34) değerlendirilemeyecek kadar çok farklı özellikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışmamızın asıl kısmına geçmeden önce öne çıkan feminist edebiyat eleştirisi kuramları hakkında bilgi vermenin yararlı olacağı kanaatini taşıyoruz.

2.Feminist Edebiyat Kuramları

Feminist edebiyat eleştirisi kuramları günümüzde çeşitlilik göstermekte ve edebiyat eleştirisinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Fransız feminizmi, Simone de Beauvoir ve Kate Millet'tin ekolü, feminist mit eleştirisi, marksist feminist eleştiri, psikanalitik eleştiri bağlamında feminist eleştiri, posyapısalcılık/yapısöküm/postmodernizm bağlamında feminist eleştiri, siyahî feminist eleştiri ve üçüncü dünya feminist eleştirisi öne çıkan temel feminist edebiyat eleştirisi kuramlarıdır.

2.1.Fransız Feminizmi

Fransız feminizmi ataerkil eleştiri uygulamalarını kırmak/geriletmek için önemli bir heyecan uyandırmıştır (Humm, 2002, s.39). Fransız feminizmi "kadının bedeni ile dili arasında" (Humm, 2002, s.39) önemli bir bağ kurmuştur. Sadece Fransız feminizminin değil, dünya feminist geleneğinin şekillenmesinde son derece

önemli rolü olan ve kadın sömürsünün kapsamını ortaya koyan Simone de Beauvoir'ın (Irigary, 2006, s.7) kadınların kadın haline geldiklerini/getirildiklerini savunan görüşleri, önemli karşılık bulmuş ve feminist yazın kuramlarına temel teşkil etmiştir. Beauvoir, kadınların hiçbir zaman özerk ve kapalı bir toplum hâline gelemediklerini ve erkeklerin yönettiği bir dünyada ikinci bir yerlerinin olageldiğini vurgulamıştır (Beauvoir, 1993, s.7). Kate Millett ve Mary Elmann edebiyattaki cinsiyetçi stereotipleşme üzerinde odaklanmışken, sonraki feminist edebiyat eleştirmenleri dilin yapısı ve temelinde yer alan varsayımları sorgulamışlardır (Humm, 2002, s.139).

Feminist edebî eleştiriye ait bir geleneğin oluşmasında, dil ve kadınlık arasında bir ilişki kurulması yönünde sorulan kimi sorular önemli yer tutar: “Edebî biçimlerde dilin rolü; erillik ve dişiliğin özgül dilsel temsilleri; hangi alternatif temsillerin yapılandırılabilirliği. Edebiyat bu ilgiler için merkezi önemdedir, çünkü edebiyat çoğu kez rüyalar ve bilinçaltını temsil eder; edebiyat özneliğin birikmesidir; edebiyatın gidimli oluşumları başka öznelik türlerinin temsil edilebileceği uzam/yokluklar –ya da anlar- sağlar. Şu soruyu ele alanlar, öteki eleştirmenlerden çok, Fransız feminist eleştirmenleridir: Gelenek ve ataerkillik tarafından etkilenmemiş edebî bir dil olmadığı sürece kadın özneliğini nasıl ifade ederiz?” (Humm, 2002, s.142). Bu nedenle Fransız feministleri, eril dilin yapısökümünü yaptıktan sonra dişil bir dil yaratılması gerektiğini gündeme getirmiş ve kadın yazarlar bu doğrultuda yeni bir dünya kurmayı öneren tezler öne sürmüşlerdir. Fransız feminizminin kuramsallaşmasında Julia Kristeva'nın psikanalitik çözümlenmeleri önemli bir yer tutar. Kristeva'ya göre büyük edebiyatçılar “okuyucularını semiyotiğe daldıran” yazarlardır (Humm, 2002, s.150).

Luce Irigary, Kristeva gibi dilin eril yapıları üzerinde durur. Irigary'ye göre cinsiyet farklılığı dili belirler, aynı şekil de kurulu dillerin zıtlıklar barındıran yapısı tarafından da belirlenir: “Bir kadının kendini kelimenin tam anlamında cinsel alana hapsedilmiş bulmasına benzer bir şekilde dişil gramer türü de öznel bir ifade olarak yok edildi ve kadınlara ilişkin sözcük dağarcığı kadını eril özneye bağlı bir nesne olarak tanımlayan değersizleştirici ve küçümseyici sözcüklerden oluşturuldu. Bu yüzden, hem kadın olup hem de tutarlı ve akılcı tarzda konuşmak mümkün değildir.” (Irigary, 2006, s.18). Irigary, erkeğin doğrudan ya da dolaylı olarak evrene kendi cinsiyetini vermek istemiş olduğu tezini savunarak benzer şekilde hemen bütün dillerin söz diziminde eril yapının baskın olmasından kaynaklı olan cinsiyet merkezli bir yazının varlığına eleştirilerini yöneltir.

Ona göre dil erillikle biçimlenmiş olduğundan kadınların cinsiyet yönü de bir tür dildir ve kadın cinsiyetini dikkate almayan bir dilin feminist eleştiriye pek bir katkısının olamayacağını savunur (Humm, 2002, s.153). Helen Cixous'ya göre, edebiyat ve eleştiride erkek egemenliğini yıkmamanın tek yolu, cinsiyet farklılığını ve kadın cinsiyetini öne çıkarmaktır: “...kadınların yapması gereken üstdilde, yani anlamın evrensel ve homojen olduğu düşüncesinde, bir kayma oluşturmaktır. Kadınlar ilk olarak, üniversitelerde ve sınıfların yapımının askerlik gibi olduğu disiplinlerde –kadınları erkeklerin hizmetinde tutmanın bir yolu olan- dilin kurumsallaştırmalarına saldırmalarıdır” (Humm, 2002, s.158). Cixous, kadınların kurması gereken cinsiyetsiz dilin “çabucak ürken muhalifleri diken diken” (Cixous, 2003, s.10) edebileceğini dile getirir.

2.1.1. Simone de Beauvoir ve Kate Millett Ekolü:

Feminist edebî eleştirisi geleneği, kadın temsillerinde ataerkil geleneğin belirleme ve dayatmalarını yıkma amacını taşır. Simone de Beauvoir ve Kate Millett erkek yazarların eserlerinde yer alan kadın imgesinin farklı açılarla birbirine çok benzediğini ifade etmişlerdir (Beauvoir, 2010, s.15-16; Humme, 2002, s.64). Kate Millett'e göre "derin, kök salmış bir cinsel politika" (Millett, 1987, s.47) hayatın tüm alanlarına egemen olduğu gibi edebî sahada da cins ayrımına (Millett, 1996, s.10) yol açan bu etki açıkça anlaşılır: "Ataerkil sistemin yaygınlaşmasından başlayarak, aile içinde psiko-sosyal alıştırmaya kadar, kültürel bir mekanizmada işleyen bir sistem. Ataerkil sistem tüm temsil mekanizmalarının önemli bir bölümünü kapsar, çünkü erkek gücü buralara sızmıştır. Kitap, edebî, sosyal ve tarih açısından erkek simgelerinin öncü bir sentezini oluşturur." (Humm, 2002, s.76). Kate Millett, yazının feminist kuram açısından yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.2.Feminist Mit Eleştirisi:

Feminizme dayalı olarak yapılan mit eleştirisi özünü psikanaliz yöntemlerinden alır. Bu bağlamda yapılan mit eleştirisi, "toplumsal cinsiyetin var olan mitsel temsiliyetini reddetmek ve çoğu kez psikanalizden çıkarılan yeni edebî söz dağarcıklarını bulmak" (Humm, 2002, s.89) amacına dayanmaktadır. Metinlerdeki mitsel çözümler, toplumsal cinsiyet rollerinin yapısökümü açısından önemli sonuçlar ortaya koymuştur. Mitolojik figürler üzerinde yorumlama ve analizler yapılarak anne imgesinin anlamsal yapısı çözümlenmiştir: "Feminist eleştirmenler Yunan-Roma mitlerinin çoğunlukla, değişen anlatıları, sadece erkek ruhudaki hem bireyoluşsal (ontogenetic) hem de soyoluşsal (phylogenetic) değişiklikleri yansıtan eril yapılar olduğunu tartışıyorlar. Feminist mit eleştirisinin asıl planı, bu yapılarının ötesine geçmek ve belki de mitolojinin aslının dışı olduğunu bulmak ya da en azından erken, daha da özellikle dışı, mitolojilerin gücünü ve anahatlarını ortaya çıkarmaktır. Virginia Woolf'un Mısır'ın Yunan öncesi mitlerini ve İsis ikonografilerini tercih ettiği, Yunan mitleri ve kahramanlarına duyulan çağdaş ve ataerkil saplantıyı reddeden bir feministe güzel bir örnektir (Humm, 2002, s.93).

2.3.Marksist Feminist Eleştirisi:

Marksizme göre edebiyat hayatın ideolojik temsilidir. Althusser de Marksizmin bu görüşlerinden hareketle edebiyatın sanat ve spor gibi birer 'kültürel devlet aygıtı' olduğunu ifade eder (Humm, 2002, s.115-118). Marksist/Sosyalist feminist edebî eleştirisi, çoğunlukla aile ve sınıf kurumlarını birbirine bağlamasından ötürü erillik-dişillik karşıtlığı ekseninde bir sınıf mücadelesi perspektifinden hareket eder. Burada kadının mücadelesi/mücadelesizliği bir sınıf mücadelesi sorunsalı şeklinde değerlendirilir. Edebiyat da ideolojik bir aygıt olduğuna göre edebiyat eleştirisi de özünde bu sınıf mücadelesinin sanatsal bağlamda nüfuz alanlarını ortaya koyma amacını taşır.

2.4.Psikanalitik Eleştirisi Bağlamında Feminist Eleştirisi:

Psikanalitik analiz yöntemleri, feminist edebiyat eleştirisine son derece önemli katkılar sunmuştur. "Fallo santrik yapılar" üzerinde yeni yorumlama alanları açan psikanalitik eleştirisi, feministlere "arzuyu, cinsel kimliği ve dilbilimsel yapıları sorgulamak" ve "edebiyattaki cinsiyet hiyerarşisini ve toplumdaki cinsiyet hiyerarşisini yapıbozuma" (Humm, 2002, s.188) uğratma imkânı sağlamıştır. Freud

ve Lacan'ın temsil ettiği psikanalist anlayışlar ile feminizm arasında çeşitli çatışmalar bulunmaktadır. Freud ve Lacan'a göre sembolik düzene geçişe zorlayan etken, Oedipus kompleksidir. Dil ve edebiyat eleştirisi, babanın yasası ya da eril sözdizimsel düzen tarafından kontrol altında tutulur. Feminist edebî eleştiri ise sembolik düzenden çeşitli anlamlar üreterek, Kristeva'nın yaptığı gibi pre-sembolik, pre-Oedipal evrende (semiyotik) dişil bir 'sfer' kurarak Freud ve Lacan'ın ataerkilliğin üstün düzen olduğu yönündeki belirlemelerinin dışına çıkmak ister. Bu yorumlama feminist eleştiri açısından yeni bir sorun üretir ki bu, ötekinin adına konuşma sorunsalıdır. Derrida'ya göre kadınlar ya da erkeklerin aynı anda dişil/eril çatı altında konuşması karşıtlıklardan kaynaklanır. Bu durum, Batı metafiziğinin eril söyleme sahip olmasından ileri gelmektedir (Humm, 2002, s.176-177).

2.5. Postyapısalcılık/Yapısöküm/Postmodernizm Bağlamında Feminist Eleştiri:

Fransız feminizminin feminist dünyada kök salması sonucunda cinsiyetin kuruluşu ile dilin kuruluşu arasındaki bağları söken kuramlar öne çıkmıştır. Postyapısalcılık, bu gerçekten hareket ettiği için feminist edebiyat eleştirisine önemli bir ivme kazandırmıştır. Postyapısalcılıkta kadınla ilgili kavramların sabit olmadığı ve değişkenlik gösterdiği tutumundan hareketle var olan edebî kanon yıkılmaya çalışılmaktadır. Postyapısalcı eksende eleştiri yapan feminist yazın eleştirmenleri, kadınlara ait yeni metinler ortaya koyarak kültürel ve edebî kategorileri yeniden yapılandırıp cinsiyetçi imajları reddetmişlerdir. "Foucault'nun postyapısalcı formülasyonları, ataerkil/seksist dilbilimsel tanım ve terminolojileri kontrol eden kuralların yerini belirlediğinden dolayı feminist edebî eleştirmenlere çok çekici gelir. Postyapısalcılığın özneliği kuramsallaştırması feminist eleştirmenlere özellikle çekici geliyor. Postyapısalcılık cinsiyetin oluşumunu ve edebî süreçleri anlamının bir yolunu sunar, o da en basit haliyle oluşturmaktır (construction). Eğer cinsiyet oluşumu edebî eleştirmenler tarafından yıkılabilirse o zaman cinsiyet kimlikleri belki bir gün, yazarlıkta ya da anlatımın herhangi başka bir sosyal ifadesinde, kadın düşmanlığı oluşumundan kurtulabilir." (Humm, 2002, s.195-196).

Yapısöküm, zıtlık oluşturan genel kabul ve durumların yeniden değerlendirilmesi gerektiğini öne süren ve bu nedenle kavram ve anlamların parçalara ayrılması gerektiği inancını benimseyen yaklaşımdır. "Bütün edebiyat eleştirilerinin temelinde gerçekte metinlerin asla anlatmak istediği anlama gelmediği ya da asla anlamının anlattığı şey olmadığı inancı vardır." (Humm, 2002, s.210-211). Yapısökümcüler, edebî anlam süreçlerinin karşıtlıklar üzerine kurulu olduğunu ve karşıt anlamlardan birinin olumlanarak ötekinin olumsuzlaştırıldığı görüşünü benimser. Kadın-erkek karşıtlığında "erkek" kavramının olumlandığını ve kadın kavramının olumsuzlaştırılarak bu karşıtlık düzeyinde ezildiğini benimser. Feminist yapısökümcü eleştiri, kadına yüklenen olumsuz kabullerin biyolojik olmadığını ve bunun ataerkil toplum tarafından kadına dayatılan/yüklenen olumsuzluklar olduğu noktasında hareket eder. Bu nedenle feminist eleştiri kavram ve anlamları yapısöküme uğratarak dil üzerinde durur, dilin kadınların yetkilerini ellerinden alan temel mekanizma olduğunu kabul eder (Humm, 2002, s.213). Gayatri Spivak gibi çağdaş feminist yapısökümcüler, emperyalist diller üzerinde yoğunlaşarak bu dillerin "ırkçı" ve "cinsiyetçi" karşıtlıklardan kurulu olduğunu yapısöküm metoduyla ortaya koyar (Humm, 2002, s.215).

Postmodernizm ise temel olarak postyapısalcılık ve yapısökümcülük'ün getirdiği yeni düşünce ufkuyla dayanarak ortaya çıkar. Postmodern feminizm,

toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan ataerkil geleneği yerinden etmeye çalışır. Evrensel kesinlikleri sorgulayan postmodernizm, yazı, konuşma ve görsel arasındaki sınırı ortadan kaldırmak ister. Postmodernist feministe eleştiri temel olarak tarih ve bilim gibi olguları geleneksel bakış açılarını hedef edinerek yerinden etmeye çalışırken ön kabulleri parodileştirir, edebî metinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerinde durur. Bilimsel verilerin geçerliliğini dahi çürütmeye çalışır, bilgiyi Foucault'cu yöntemlerle sorgular.

2.6.Siyahî Feminist Eleştiri:

Siyahî Feminist Eleştiri, renk temelli ayrımlar ve ona eklenen cinsiyet ayrımına odaklanır. Kadın olmanın yanı sıra siyahî olmanın olumsuzlandığı Amerika'da ortaya çıkan siyahî feminist edebî eleştiri, beyaz kadının kimi kabullerine ataerkil toplum kabullerinin nasıl sızdığını deşifre etmeye çalışır, siyahî kadının var oluş mücadelesine siyahî kadınların metinlerini daha geniş ölçüde ele alarak edebî geleneği yeniden oluşturmak isterler (Humm, 2002, s.248). Bu açıdan siyahî feminist edebiyat eleştirisinde beyaz feminizme eleştiriden ziyade, etnosentrik beyaz feminizmi sınırlamalarına (Humm, 2002, s.258) bu metinler yardımıyla eleştiriler yapılmıştır. Siyahî feminist eleştiri, dünyanın pek çok farklı yerinde ırksal, sınıfsal vb. bakımlardan ayrıma tabi tutulan diğer toplum ve gruplar açısından da ilham verici olmuştur. Siyahî feminist eleştiri kadın ve öteki olmanın olumsuzlanmasının deşifre edilmesi ekseninde bir edebî gelenek oluşturabilmiştir.

2.7.Üçüncü Dünya Feminist Eleştirisi:

Üçüncü Dünya feminist eleştirisi, Avrupa merkezli edebî kolonileştirmeye karşı bir ekol oluşturarak "üçüncü dünya" olarak ayrıma tabi tutulan ulusların edebiyatlarının da gündemde tutulmasını amaçlamaktadır. Anı, biyografi ve otobiyografi gibi edebî türlere odaklanan üçüncü dünya eleştirisi üç temel konuya daha çok yer vermektedir: "Evrenselciliğin politikaları, kültürel kontroller ve yanlış temsiller; kanonun homojenliği. Merkezi bir kaygı, ne evrenselci olan ne de sadece uç noktalarda yazılan ve kanonun görmezden geldiği yazına eşlik edebilecek bir feminist eleştiri yaratabilmektir." (Humm, 2002, s.356).

Çalışmamızın bu bölümünde öne çıkan kuram ve feminist edebiyat eleştiri yöntemleri üzerinde durulmuştur. Yedi başlık altında ele aldığımız bu kuramların dışında başka feminist eleştiri kuramları da yer almaktadır. Ancak çalışmamızda, Meriç'in *Korsan Çıkması* romanıyla ilişkilendirebileceğimiz kuramlarla ilgili değerlendirmeler tercih edilmiştir.

3.Nezihe Meriç'in *Korsan Çıkması* ve Feminist Edebiyat Eleştirisi Kuramları

Kadın imgesinin Tanzimat senelerinden itibaren değişerek gelişmesinin (Demiryürek, 2005, s.42) ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından özgürlük, insan ve kadın hakları, çoğulculuk gibi çağdaş dünya edebiyatında işlenen temalar Türk edebiyatında da önemli yer tutmaya başlamıştır. Nezihe Meriç'in 1961 yılında yayımladığı *Korsan Çıkması* romanı, sosyal, kültürel ve politik anlamda arka fonunda döneminin ataerkil söylem ve cinsel politika bağlamındaki yansımalarını aktarmaktadır. Feminist edebiyat eleştirisi kuramlarının edebiyatta eril söylemin kadınlara ait metinlere semiyotik bağlamda dahi yansımalarının eleştiri konusu edinildiği düşünüldüğünde Nezihe Meriç'in *Korsan Çıkması* romanının analiz edilmesinin edebiyat tarihi incelemelerine ışık tutacağı kanaatindeyiz. Bu

nedenle çalışmamızda feminist edebiyat eleştirisi kuramlarının dikkat çektiği söylem analizleri yapılmıştır.

Nezihe Meriç'in *Korsan Çıkmazı* romanı, iki kız arkadaşın yetişmeleri, eğitim hayatları, dünyaya bakış tarzları ve evlilikleri konusu üzerinde duran, Türk toplumunda modern kadın kimliğinin oluşmasını işleyen bir roman olarak önemli kadın edebiyatı metinleri arasında sayılmaktadır. Romanda, Meli ve Berni adlı iki arkadaşın başlangıçta ortak olan hikâyelerinin benzer yetişme koşulları ve farklı kişisel özellikler doğrultusundaki öyküleri ele alınmaktadır. Roman, Beyoğlu'ndaki evine gitmek isteyen Meli'nin otobüs bekleme sahnesiyle açılır. Romanın temel vaka zamanına göre Meli ve Berni Beyoğlu'ndaki "Korsan Çıkmazı" adlı sokakta aynı apartmanda oturmaktadır. Meli, bir dışçide tanıştığı Mimar Adnan Bey ile evli ve Su adında bir kız çocuğuna sahip; Berni, ise pek de anlaşılamadığı Turan Bey ile evli ve Bora adlı bir erkek çocuğuna sahiptir. Meli, işini yaparken ve kitap okurken mutlu olduğunu ifade etmektedir. Ailesinin kendisine bir kadın olarak dayanak oluşunu ise şu sözlerle aktarmaktadır: "Adnan ve Su var tabii. Onlar başka. Onlar bana dayanak oluyor." (Meriç, 2019, s.10). Meli eğitimi sonrasında edebiyat öğretmeni olmuş, Berni ise Konservatuvar okumuştur. İki kadının hayatı da aile dostluklarına kadar eskiye dayanır. Meli otobüse bindiğinde arkadaşı Avukat Ahmet Bey ile karşılaşır; iki arkadaş yemek yemeye karar verirler, yemeğe Adnan Bey de çağrılır. Su, Meli'nin arkadaşı ve komşusu Berni'ye bakılmak üzere bırakılmıştır. Berni, Su'ya bakarken geçmişe gider; arkadaşıyla Mahir Amca ve Neyyire Hala'da kalışlarını, orada liseyi bitirilerini ve Üniversite yıllarını anımsar. Bu anımsayışlar zaman zaman Meli'nin zihninden de verilir. Romanın gerçek vaka zamanında geçen olaylar ile Berni'nin zihninden yapılan flash-back'ler ve anlatıcının Meli ve Berni karakterlerini birleştirerek ana örgüye eklediği öykü romanın temel yapısını teşkil etmektedir. Her ne kadar birbirinden keskin olarak ayrılmasa da bu üç ana kısımda roman kahramanlarının zihninden ya da yaşadıklarından kadına ait bir metinde 1960'lı yılların Türkiye'sindeki kadın imgesinin temel yapı taşlarına ulaşabilmekteyiz. Bu çalışmamızda, özgür bir kadın/birey olmaya çalışan Meli ve Berni'nin ataerkil kültürün yarattığı yıkıcı zihinsel bağımlılığa teslim olmak zorunda kalıp kalmadığı tartışılmaktadır.

3.1. Bir Kadın Olarak Yetişme/Yetiştirilme

Romanda Berni ve Meli, "liseyi okumak için, küçük bir doğu ilinden, Orta Anadolu'nun büyük bir ili"nde yaşayan Neyyire Hala ile Mahir Amca'nın evine yerleşirler. Romanda Neyyire Hala, genç kızların eğitimi konusundaki en işlevsel kahraman olarak öne çıkar. Bu yönüyle Neyyire Hala norm bir karakterdir. Ancak Neyyire Hala'nın verdiği terbiye yer yer geleneksel-cinsiyetçi yaklaşımlara dayanmaktadır. Neyyire Hala, nasıl oturulup kalkılacağını, nerede konuşulup susulması gerektiği gibi kadını toplumda geri planda tutan terbiye modelini dayatmaktadır. Bu yaklaşım, Berni'nin zihninden şu sözlerle dile getirilmektedir: "Neyyire Hala, bizimle durmadan uğraşır ama, onlara iyice kayıtsız bir bakışla bakardı. Biz, ekmeğe lokma koparmayı, lokmamızı ağzı kapalı çiğnemeyi, yüksek sesle değil, bulunduğumuz yere göre sesimizi ayarlayarak konuşmayı, kapının zilini zırlatmadan, duyulacak biçimde çalmayı öğrenirdik yavaş yavaş... odada konuklar varken bizim yaşımızda bir kızın nereye oturması uygunsa oraya oturmasını bilirdik. Bize bir şey sorulmadan söze karışmazdık. Konuşma bizim duymamamız gereken bir yöne doğrulunca, konuşmalarını yansıldım; gülmemizi yastıklara boğardık. Neyyire Hala yanımıza gelince onu da güldürürdük. Meli öyle yuvarlanırdı ki halının

üzerinde, Neyyire Hala, bakar bakar, başını sallayarak güler, ‘Ah Meli, ah Meli, sen de adam olacak mısın acaba?’ derdi.” (Meriç, 2019, s.68).

Neyyire Hala ile Mahir Amca, Batı müziğini, edebiyatını, dansını öğrenmiş olup Batılı yaşam tarzını benimsemişlerdir. Mahir Amca, Berni ve Meli’ye Beethoven dinletir. Hatta Mahir Amca ile Neyyire Hala evde bir defasında vals bile yapmışlardır: “Bir gün bile onu (Neyyire Hala), başı taranmadan, topuzu yapılmamış görmemiştik. Mahir Amca onun tango çarşafına, Almanya’dan Tuna Dalgaları valsini getirmişti. Beşiktaş’ta, bir evin sofrasında, gizlice, bir iki üç, diye sayarak vals yapmışlardı.” (Meriç, 2019, s.69).

Neyyire Hala, romanda modern bir Türk kadını imgesini yansıtan bir şekilde tanıtılır. Meli ve Berni, bu yaşam tarzına göre yetiştirilir. Meli’nin on dört yaşında koca bekleyen bayağı bir kız gibi yetiştirildiğini annesi Nermin’i kınayarak/suçlayarak dile getirir: “Muharrem, ne yapar o benim yeğenim olacak kadınla, o Nermin denilen kadın? Bunlar böyle, taşrada geze geze, yabancı olup çıktılar başımıza. Bu çocuklar bayağı yetişmiş ayol.” Neyyire Hala ile toplumun ataerkil normlarını kabul etmeyip kendi yaşamını seçen kadın imgesi verilmiştir.

Romanda çocukluktan ergenlik çağlarına geçişte kadınların eğitimi özellikle vurgulanmıştır. Kızların erken yaşlarda evlendirilmesi eleştirilmiştir. Neyyire Hala, burada bir norm karakter olarak kızların varoluşunu gerçekleştirmesi ve dolayısıyla çağdaş kadın kimliğini edinebilmesi için eğitilmesinin diğer cinsinki kadar gerekli olduğunu düşünür, Meli ve Berni’nin üniversite öğrenimlerini tamamlamasını ister: “Hele bakalım bir liseyi bitirin, adam sırasına girin önce; zaten yüksekokulu okumazsanız, hakkımı helal eder miyim bakalım ben size? Benim hevesim kursağında kaldı. Tanrı çocuk da vermedi. Siz bari okuyun da, gözüm açık gitmeyeyim.” (Meriç, 2019, s.91).

Neyyire Hala’nın Meli ve Berni’nin yetişmesinde iki yönlü bir katkısı vardır. Kadının geleneksel-ataerkil rolü olan eve ilişkin sorumluluğu üstlenmesi ile çağdaş bir kadın olabilmek için okuyarak kendini yetiştirmesi ekseninde romanda olaylar cereyan eder. Neyyire Hala’nın onları ev işlerinde çalıştırması Berni’nin ağzından şu şekilde aktarılır: “En zor işleri yaptırdı bize Neyyire Hala. Ayağımızın altına bir tel koyar, tahtaları ovardık. Dünyanın çamaşırını, iki leğene karşılıklı geçer yıkardık Meli’yle” (Meriç, 2019, s.105). Romanda erkek karakterlerin bu konuda sorumluluğuna ilişkin bir misyondan söz edilmemektedir. Erkek karakterler, ataerkil rejime uygun yaşar. Bu yönüyle kadın karakterler romanda ataerkil normların baskısı altında kalmışlardır. Temel bildiri, hem geleneksel sorumluluklarını yerine getiren kadın hem de ekonomik bağımsızlığını kazanmış kadın imgelerinin birleştirilmiş olması ekseninde verilen mesajdır. Romana Meli’nin kalemiyle eklenen iç hikâyede, bu durumun oluşturduğu çatışma şu sözlerle dile getirilir: “Toplum yasaları insanları mutlu kılmak için düzenlenir. Biz eski teknede yoğrulan, yeni hamuruz. Tekneye sığmak olacak iş değil. Hamurla tekne arasında, bir kolayı bulunup da denge kuruluncaya değin, bizim mayamız kaçacak. Elimizden geleni yapacağız. Vatandaş olarak, namuslu vatandaş olarak kurtulacağız ama, insan olarak, hep açıkta, bunun azabını yaşayacağız. Bu bizim kuşağın kaderi.” (Meriç, 2019, s.130).

Meli’nin ön planda oluşu, romanın mesajının bir yansımasıdır. Meli’nin arkadaşı Ahmet, onun bir kadın olarak sergilediği varoluş mücadelesini şu soruları sorarak değerlendirir: “Berni’nin evlenmesinden sonra, çevresine tek başına yaşayabileceğini öğretmeye çalışan Meli’nin hikâyesi mi bu? Başka çeşit sorulabilir.

Meli'yi kurtaran aydın bir eğitim müfettişi mi, kendi gücü mü? İş daha yıkıcı bir sonuca varsaydı ne olacaktı? Bu hikâye, Meli'nin başına gelenlerin hikâyesi mi, yoksa, bir toplumun anlama, düşünme yolunun mu? Kurtuluş, suçlulara verilen acı durumlardan kurtuluş mu, kendinde bir inanışa varıp, güçlenerek kurtulmak mı? Yargıç eline düşse, tutuklu olsa, gene kurtuluşa varabilecek miydi? Özgürlüğümüz rastlantıya mı kalmış? Susacak mıyız, savaşacak mıyız?" (Meriç, 2019, s.120). dolayısıyla romandaki kadın karakterler iki dünya arasında kalmışlardır.

3.2.Evlilik

Romanın iki ana karakteri olan Meli ve arkadaşı Berni, geleneksel kadın rolleri içinde kalırlar. Erkek kahramanların kadına ait olduğu varsayılan geleneksel görev ve sorumlulukları üstlendiklerine dair romanda herhangi bir anlatıma yer verilmemiştir. Dışardayken çocuğunu Berni'ye bakması için veren Meli, dönüştürme arkadaşı Berni'nin çocuğunu da alıp eşyle birlikte sinemaya gitmelerine imkân sağlamaktadır (Meriç, 2019, s.9). Anlatıcı romanda hem geleneksel rollerini başarıyla yerine getiren hem de cinsiyet ayrımını bertaraf eden kadın imgesini birleştirmiştir. Deniz Erenci (2011), Meriç'in bu yönüyle roman karakterleri ile benzerlik taşıdığını şu sözlerle dile getirmektedir: "Korsan Çıkmazi romanındaki ana karakterler olan Meli ve Berni tiplerinin, gerek yaşam öyküleri gerekse iç konuşmalarla verilmeye çalışılan duygu ve düşünceleri, Nezihe Meriç'in yaşamı ve bakış açısıyla bazı benzerlikler göstermektedir." (s.15). Bu yönüyle romancı, ataerkil dünyayla uzlaşmacı bir tavır sergilemiştir. Meli ve Berni'nin yaşadığı bunalımın temelini de ikircikli tavır alış oluşturmaktadır.

Meli'nin annesiyle doğum konusundaki konuşmalarında, evlilik ve çocuk konusuna bakış açısı ortaya çıkar. Meli, İzmir'deyken annesi ona Su'nun biraz büyümesinden sonra çocuk yapmasını tavsiye eder ve şöyle der: "Su biraz büyüsün, öyle çocuk yaparsın. Biz korunmayı bilemedik. Doğumdur asıl kadını yıpratana. Bak." (Meriç, 2019, s.118). Meli bu görüşlere katılmaz ve annesini eleştirir: "Rahatsız edici bir koku alıyorum dünyaya gelişimden" (Meriç, 2019, s.119).

Kurgu içinde başka bir kurgu olsa da romana ilave edilen metnin bir edebiyat öğretmeni olan Meli tarafından yazıldığı düşünüldüğünde "izale-i bıkır" konusu gibi pek çok konunun ele alındığı görülmektedir. Meli bekâret konusundaki düşüncelerini oluşturduğu kurgudaki kahramanının diyaloguyla dile getirmektedir: "Efendim, bugün memleketimizde, bu kızlık, kadınlık meselesi, bir facia durumunda yaşanmaktadır. Cinsi meseleler, manen de maddeten de, yıkıcı, yıpratıcı dengesizlikler doğurmaktadır. Zamanımızın kızları, düşünceleri ve duyguları bakımından yükselmiş, kolay bir doygunluğa kanmaz bir duruma gelmişlerdir. Bunun sonucu, evlenmenin güçleşmesi oluyor elbette. Bunlardan birçoğu hâlâ kendini, dünün evde kalmış kızıyla ölçerek, bir aşağılık duygusuna kapılıyor sonunda. Böylece evlenmelerin, yüzdeye vurmayalım ama pek çoğu, bir izale-i bıkır evlenmesi oluyor. Bu aşağılık duygusundan, çevrenin baskısından kurtulmak için, kim olursa, nasıl olursa olsun bir evlenme yapıyorlar. Olmazsa ayrılıyorlar. Ayrılmak önemli değil. Bu onları evlenmemiş kız durumundan, genç dul durumuna geçiriyor. Bir de çocukları oluyor. Çocuk önemlidir bir kadın için." (Meriç, 2019, s.129-130). Burada tartışılan konular çağdaş feminist kuramcılar tarafından reddedilmekte olup tamamen tartışma dışı bırakılmıştır. Aynı zamanda "Dünün evde kalmış kızı"na ilişkin "aşağılık duygusu" gibi ifade ve yaklaşımlar, romanda hâkim ataerkil söylemin yıkıcı zihinsel bağımlılık şeklindeki yansımalarının bir

görünümüdür ve bu husus, romanın mesajı ve ataerkil söylemin metinde kadınlar tarafından yeniden inşası arasında çelişki yaratmaktadır.

Romanda, giyim konusunda kadın üzerinde bulunan kimi kısıtlayıcı yaklaşımlar da erkekler tarafından kadın kahramanlara empoze edilmektedir. Berni'nin annesinin "ayıp" olduğu gerekçesiyle giymek istediği elbiseyi babası yüzünden terziye ısmarlayamaması *Korsan Çıkmaızı*'na Berni ve Meli arasındaki şu diyaloglarla yansımaktadır:

"-Sen Calibe hanımın ipekli elbisesini gördün mü?

-Hani kırmızı?

-Bütün kolları göğsü açık...

-Annem, ayıpmış diyor. Öyle elbise İstanbul'da giyilirmiş.

-Annem de bir tane öyle elbise diktirecekmiş, ama, babam razı olmuyor." (Meriç, 2019, s.65).

3.3. Toplumsal Cinsiyet

Romanda kadınlar geleneksel-ataerkil yaşam izlerinin belirlediği sınırlar içinde kalır. Anlatıcı, Berni'nin Meli'yi bekleme anını yine Berni'nin zihninden şöyle aktarır: "Oysa Ben Berni'yim. Berni demek, çevresindekiler için, sessizlik örneği, sabır örneği demek (...). Nakış işler, dikiş dikerim. Saçlarımı bigudiye sarar, bütün bir gün öyle gezebilirim. Kocaman bir haftayı Su'ya, kırmalı kabarık bir önlük dikmekle geçirebilirim. Üzerine minicik minicik dört yapraklı çiçekler işlerim. Halıları çırpıtdıktan sonra, sirkeli suyla silmeye bayılırım. Aklıma esti de, mayonez yapacağım değil mi, sabahtan akşama değin mutfaktayım. On beş günde bir, büyük temizlik yapılmazsa ölürüm. Hemen her gün, sandıkta dolapta yerleştirilecek şeyler vardır. Cumartesi günü sokağa çıkacaksam Perşembe günü banyo yapıp saçlarımı sarmam, cuma günü ütü yapmam gerekir." (Meriç, 2019, s.12). Berni'nin bu pasajda belirtilen ve sorumluluğu dâhilinde olduğu bildirilen yemek, temizlik, ütü gibi ev işleri; kadının ataerkil normlara sahip toplumsal düzenin belirlediği toplumsal cinsiyet rolleri arasındadır. Burada dikkati çeken en önemli husus, romancının kadını toplumsal cinsiyetine göre kurgulamasıdır. Hatta Meli edebiyat öğretmeni olmasına rağmen, benzer sorumluluklarını Berni'ye göre daha pratik bir şekilde yerine getirir: "Meli benim üç saatte yaptığım işi, üç tane on dakikada yapar. Meli döşemeyi bir boydan bir boya kaplayan büyük halılara illet olur. Onun halıları küçük, çırpılması kolay, el kadar şeylerdir. Meli muşambaları, uzun saplı fırçayla şöyle süpürür geçer (...). Meli, Su'ya yarım günde bir entari diker." (Meriç, 2019, s.13).

Meli, otobüste karşılaştığı Ahmet'e kendini anlatırken bir kadın ya da birey olarak bağımlı yetiştirilmekten yakınmaktadır. Meli'ye göre kendi ayakları üstünde duran bir birey olma, Cumhuriyet'in getirdiği değerlerle bağdaşmakta ve sağlanabilmektedir. Ona göre, toplumun yüzde doksanı eskiyi sürdürmektedir. Eskiden kasıt ise ataerkil norm ve geleneklerdir: "Bize hiçbir şey ama hiçbir şey öğretmediler. Ne hakları var? Tevfik Fikret, Aşyan, Mehmet Âkif, Tevfik Fikret...Vallahi lise edebiyat bölümü denince aklıma hep bu gelir. Ben tahtaya kalkar, uzun uzun pilleri anlatırdım. Şimdi evde elektrik kontak yapsa, elektrikli çağırıyoruz. Ne aileden bir şey gördük ne de... Şu bizi yetiştiren kuşağı kınıyorum ben en çok. Bizim bugün duyduğumuz sorumluluğu duymamış bu kuşak. Kendi kendimize oluruz sandılar. Olmaz işte. Seninle ben olmuşuz diyelim, gerisi? Şöyle

düşünüyorum: Biz ilk Cumhuriyet kuşağıyız diyelim, değil mi? Şimdi bu kuşağın içinde özellik gösteren, yüzde on ancak? Geri kalanlar, analrımı babalarını sürdürüyorlar. Öyleyse kaç kuşak sonra bu memleket olacak, söyle bakalım? Bir kere, bunlar, yani bu eskiyi sürdürenler, değişmeye zorunlular. Onlara bu duyguyu bizi yetiştiren kuşak verecekti, vermedi.” (Meriç, 2019, s.29). Meli, değişimin eğitimle olacağına inanan idealist bir kadındır. Bu cümlelerin devamında bu idealini Ahmet’le şu şekilde paylaşır: “Öyleyse biz, sen, ben, bunu yapacağız diyorum. Tanrıya şükür, benim öğrencilerim var.” (Meriç, 2019, s.29).

3.4.Eril ve Cinsiyetçi Söylem

Romanda Meli karakterinin Kate Millett’in de saptadığı gibi kadının tarihsel ataerkil söylem ve belirlenimlere göre ele alındığı görülmektedir. Meli’nin kocası Adnan’ın eve geldiği sahneyi anlatışında ataerkil bakış açısının yansımalarıyla karşılaşmaktayız: “Adnan’ın ayak seslerini orduların içinde bile tanırım. Ne laf! Bunu Berni’ye söyleyeyim de gülsün. Koşa koşa çıkar merdivenleri. Gelirken mutfak penceresinde gördüğü 110x130 ölçüsündeki ışık onu sevindirmiştir. Kapıyı gülererek açarım, o hemen kapar. Bir elimde bıçak, bir elimde patates, boynuna sarılır, Bir elimde bıçak, bir elimde patates, boynuna sarılır, vücudumu da ona bırakırım.” (Meriç, 2019, s.9). Görüldüğü gibi, Meli’nin tasviri tamamen geleneksel bir çerçevede içinde ve eril söylemle inşa edilmiş cinsiyetçi bir ortam içinde verilmektedir.

Romanda Meli’nin öğrencilerinden olup Amerika’ya toplumbilim okumaya giden Selçuk adlı kızın idealist olarak yetiştirilmesine de değinilir. Selçuk’un idealistçe yetişmesi Meli’nin eseri olarak yansıtılır. Ancak romanda Selçuk’un annesinden söz edilirken gösterilen yaklaşım biçiminin ataerkil söylemin çoğu kez kök saldığı diğer yaklaşımlarla büyük ölçüde benzeşmektedir. Romancının “narrator agent” olarak konuşturduğu Meli’nin bu yaklaşımı, romanın iç tutarlılığı açısından problem oluşturmakla birlikte feminist edebiyat teorilerin en çok eleştirdiği yaklaşım biçimini sergilemektedir: “Bak bu kızın anasını tanıdım ben. Babasını da... Kadın, bir dağ yamacında tüten, mavisini solmuş duman değildi. Oo! Hiç değildi. Neyyire Hala’nın bir sözü vardır hani; ‘Çakıldaklı karılar’ der. Bu çakıldaklı bir kadındı. Donunun ağı her zaman kirli, ama dudakları her zaman boyalı. Çingenelerin sattığı mangal maşalarından biriydi.” (Meriç, 2019, s.73). Selçuk’a bir misyon yükleyerek onu Amerika’ya eğitime gönderen anlatıcı, aynı zamanda Meli’nin idealizmini kendi ağzından şöyle aktarır: “Kendimde büyük işler yapabilecek güç bulunca, dipdiri oluyorum. O yüceltici duygu, o arı ışık, yüreğimi sağlamlaştırıyor. Ama çevremizde olup bitenler, memleketin geriliği, devrimlerin yozlaşması karşısında, kendimi çok küçük, toplumu çok büyük, kocaman görünce.... İnsanlar, evler, ağaçlar üstüme üstüme geliyor o zaman.” (Meriç, 2019, s.75). Bu sözlerle bir kadının birey olarak mücadelesi aktarılmaktadır. Esasında Selçuk, cinsiyetçi söylemi çürütmek için yaratılmış bir kahraman iken konunun işlenmemesinden kaynaklı tip boyutunda kalmıştır.

4.Sonuç

Nezihe Meriç’in *Korsan Çıkmazi* romanı, Türkiye’de feminist söylemin inşa süreci bağlamında öncü edebî eserler arasında sayılmaktadır. Eserde, iki genç kızın yetişme süreci ve kadın olarak varoluş mücadelesi söz konusu edilmektedir. Berni, konservatuvar eğitimini tamamladıktan sonra ev hanımlığı yapmakta, Meli ise edebiyat eğitimini tamamladıktan sonra edebiyat öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Çalışmamızda, romancının “narrator agent” olarak tasarladığı Meli’nin kadın imgesi konusundaki görüşleri feminist edebî eleştiri bağlamında

değerlendirilmiştir. Böylelikle kendi dönemi açısından yaratılan kadın imgesinde okumuş, meslek sahibi olarak ekonomik bağımsızlığını kazanmış, orta sınıfa mensup kentli bir kadın imgesinin prototipi ile karşılaşmaktayız. Roman karakterleri, ataerkil gelenek içinde bir kadın olarak varoluş inşa ederken öte yandan ataerkil söylemin inşa ettiği düzene boyun eğmişlerdir. Her ne kadar birbirinden keskin olarak ayrılmasa da Berni'nin yaşamı ve düşünce dünyası, Meli'nin yaşamı ve düşünce dünyası ile romana üçüncü kişi olarak eklenen öyküdeki kadının yaşamı ve düşünce dünyası aracılığıyla roman kahramanlarının zihninden ya da yaşadıklarından kadına ait bir metinde, 1960'lı yılların Türkiye'sine kadın imgesinin ve ataerkil düzene karşı olan kadın mücadelesinin temel yapı taşlarına ulaşabilmekteyiz. "Çakıldaklı kadın" ile "Dünün evde kalmış kızı"na ilişkin "aşağılık duygusu" gibi ifade ve yaklaşımlar, romanda hâkim ataerkil söylemin yıkıcı zihinsel bağımlılık şeklindeki yansımasının bir görünümüdür. Meli ve Berni tezleriyle yeni bir kadın imgesi tezi sunulurken ataerkil söylem ve cinsiyetçi yaklaşımlar da roman kahramanlarını baskı altına almıştır. Bu yönüyle feminist edebiyat eleştirisi doğrultusunda yapılan değerlendirmeler sonucunda romanda çelişkili bir tutumun varlığı öne çıkmaktadır. Berni, bir kadın olarak mücadelesinde yenik düşmüş, Meli ise zafer kazanmıştır. Meli'nin zaferi ataerkil söylemle uzlaşma, Berni'nin mağlubiyeti ise ataerkil kanona boyun eğme şeklindedir. Yaptığımız değerlendirmeler sonucunda, romanda özgür bir kadın ve birey olmaya çalışan Meli'nin bile ataerkil kültürün yarattığı yıkıcı zihinsel bağımlılığa teslim olmak zorunda kaldığı ve böylelikle roman anlatıcısının yer yer eril söylemler inşa ettiği tespit edilmiştir.

Kaynaklar

Beauvoir, Simone de (2010). Kadın İkinci Cins II Evlilik Çağı. Çev. Bertan Onaran. İstanbul:Payel Yayınları.

Beauvoir, Simone de (1993). Kadın İkinci Cins III Bağımsızlığa Doğru. Çev. Bertan Onaran. İstanbul:Payel Yayınları.

Cixous, Helene (2003). Rüya Dedim Sana. Çev.Elif Gökteke. İstanbul:YKY.

Demiryürek, Meral (2005). "Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Değişen Kadın-Erkek Görünümleri". İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, Cilt 39, Sayı 39. ss.19-45.

Erenci, Deniz (2011). Nezihe Meriç'in Eserlerinde Kadın Kimlikleri ve 1950'lerin Kadın Sorunları. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Humm, Maggie (2002). Feminist Edebiyat Eleştirisi. Haz.Gönül Bakay. İstanbul: Say Yayınları.

Irigary, Luce (2006). Ben Sen Biz Farklılık Kültürüne Doğru. Çev: Sabri Büyükdüvenci-Nilgün Tural. İstanbul: İmge Kitabevi.

Millett, Kate (1987). Cinsel Politika. Çev. Seçkin Selvi. İstanbul:Payel Yayınları.

Millett, Kate (1996). Sokak Kadınları. Çev. Seçkin Selvi. İstanbul:Payel Yayınları.

Ferhat KORKMAZ - *An Assessment Of Nezihe Meriç's Korsan Çikmazı Novel In Terms Of Feminist Literary Critical Theories*

Moran, Berna (2005). Edebiyat Kuramları ve Eleştiri, İstanbul: İletişim Yayınları.

Woolf, Virginia (2012). Kendine Ait Bir Oda. Çev. Suğra Öncü. İstanbul: İletişim Yayınları.